

Thymus carnosulus Vel.

M. KOCZWARA

(wpł. 9. II. 1951).

W swoim czasie podany został, z terenu Podola pokuckiego, gatunek macierzanki, *Thymus odoratissimus* M. B., jako nowy składnik flory (1).

Określenia systematycznego rośliny, jako formy nietypowej tego gatunku, dokonali podówczas badacze węgierscy, S. J a v o r k a i K. L y k a, którym przesłano parę okazów do oznaczenia.

Jednak wkrótce po ukazaniu się notatki o powyższym odkryciu, Prof. J. P a c z o s k i, na podstawie dołączonego do niej szkicu a następnie dostarczonych mu okazów, określił gatunek powyższy jako *Thymus carnosulus* Vel.

Badania przeprowadzone obecnie na materiale zielnikowym Pol. Akad. Um. w Krakowie wykazały, że oznaczenie rośliny tej przez badaczy węgierskich jako *Thymus odoratissimus* M. B. nie było właściwym.

Gatunek *Thymus odoratissimus* M. B., zbierany m. in. przez J. P a c z o s k i e g o o okolicach Nikołajewa ad Cherson, w Aleszkach nad Dnieprem, oraz w Gołaja przystań nad Dnieprem a przez J. T r z e b i ń s k i e g o w Biełozierju odróżnia się przede wszystkim liśćmi, które są równowąsko-lancetowate, prawie szydłowate, brzegiem podwinięte i opatrzone wyraźnymi nerwami.

Ponadto, jak to zaznaczył niegdyś J. P a c z o s k i, jest to zasadniczo roślina piaszków (południowo wschodniej Rosji, podawana także z Zakaukazia i Małej Azji). (2, 3).

Thymus carnosulus Vel. odkryty przez V e l e n o v s k y e g o w r. 1885 na terenie Bułgarii zaliczony został pierwotnie przez niego do gatunku *Thymus zygioides* Gris. (4). Dopiero później (Sitzungsberichte der böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, 1903) rozpoznał go V e l e n o v s k y jako nowy, dobry gatunek, dając w Flora bulgarica (Supplementum I, pag. 240) (4), następującą diagnozę:

„*Thymus carnosulus* est species egregia et vulgo cum nulla nota in Oriente propius affinis vel similis. Excellit caulibus hornotinis, filiformibus, tenuibus, longe repentibus vix tetragonis, toliis omnio rosuliferis (!), carnosulocrassiusculis, spathulatis, sensim petiolatis, parvis (!), grosse glandulosis, fere enerviis (!), solum nervo medio carinatis, floribus apice conferto-capitatis, bracteis foliis multo majoribus, oblongo ellipticis, calycis dentibus eximie dense longe albo ciliatis.

In collibus calcareis ad Kebedže (Vel., 1885), ad Balčik, Kavarna (Šk, 1897)“.

Gatunek ten odkryty został później w dalszych miejscowościach jak: Razgrad, Warna, Prowadia, Szumen, Gebedž * w Bułgarii (5) oraz z terenu Rosji, Bessarabii i Krymu (3) **.

W obrębie Podola pokuckiego występuje ten gatunek na skałach gipsowych w Żabokrukach koło Obertyna, skąd naprzód został podany (1).

Trafia się tu w zespołach jak:

Avenetum Besseri, przy ekspozycji NW, o składzie florystycznym następującym: *Avena Besseri* 3—5, *Carex humilis* 1—3, *Festuca sulcata* 3, *Festuca vallesiaca* 1—2, *Stipa capillata* 1, *Koeleria gracilis*, *Sessleria Heufleriana* r, *Allium montanum*, *Anthericum ramosum*, *Alsine setacea*, *Asperula cynanchica*, *Asperula glauca*, *Astragalus austriacus*, *Artemisia inodora*, *Bupleurum falcatum*, *Campanula sibirica*, *Centaurea Marschalliana*, *Euphorbia Gerardiana*, *Gypsophila fastigiata*, *Hieracium cymosum*, *Hyacinthus leucophaeus*, *Hypericum elegans*, *Jurinea arachnoidea*, *Libanotis montana*, *Potentilla arenaria*, *Ranunculus pseudovillarsii*, *Scabiosa ochroleuca*, *Schivereckia podolica*, *Teucrium chamaedrys*, *Teucrium motanum*, *Thymus carnosulus*, *Thalictrum uncinatum* i *Stipetum capillatae*, przy ekspozycji SW, w towarzystwie gatunków jak: *Stipa capillata* 4—5, *Carex humilis* 0—3, *Festuca sulcata* 2—3, *Festuca vallesiaca* 1—3, *Koeleria gracilis* 2—3, *Alsine setacea*, *Adonis vernalis*, *Anthericum ramosum*, *Artemisia inodora*, *Asperula cynanchica*, *Asperula glauca*, *Astragalus austriacus*, *Astragalus onobrychis*, *Campanula sibirica*, *Centaurea Marschalliana*, *Erysimum* sp., *Euphorbia Gerardiana*, *Gypsophila fastigiata* wzgl. *G. altissima*,

* Prawdopodobnie chodzi o miejscowość określoną przez Velenovskiego jako Kebedže.

** Poza tym podany dla terenu Rumunii (por. 6) ale nazwy miejscowości przytoczone dla Rumunii pokrywają się z nazwami wymienionymi dla Bułgarii: Balcic si Cavarna.

Hieracium echiioides, *Helianthemum nummularium*, *Hyacinthus leucophaeus*, *Hypericum elegans*, *Jurinea arachnoidea*, *Libanotis montana*, *Potentilla arenaria*, *Salvia nutans*, *Silene pseudotites*, *Scabiosa ochroleuca*, *Teucrium chamaedrys*, *Teucrium montanum*, *Thalictrum uncinatum*, *Thymus carnosulus*, *Viola saxatilis*, *Veronica spicata* ii.

Poza Żabokrukami znaleziono ten gatunek na gipsach koło Chocimierza, noszących nazwę Horodyszcze przy ekspozycji SW, w mieszanym zespole:

Avenetum Besseri-Stipetum capillatae-Caricetum humilis o następującym składzie florystycznym:

Avena Besseri 1—3, *Stipa capillata* 2—5, *Carex humilis* 1—4, *Festuca sulcata* 2—3, *Koeleria gracilis* 2, *Poa sterilis* 1, *Adonis vernalis*, *Allium montanum*, *Alsine setacea*, *Asperula glauca*, *Astragalus austriacus*, *Astragalus onobrychis*, *Bupleurum falcatum*, *Campanula sibirica*, *Centaurea Marschalliana*, *Euphorbia Gerardiana*, *Gypsophila fastigiata* wzgl. *G. altissima*, *Hypericum elegans*, *Jurinea arachnoidea*, *Ranunculus pseudovillarsii*, *Salvia nutans*, *Silene pseudotites*, *Teucrium chamaedrys*, *Teucrium montanum*, *Thymus Marschallianus*, *Thymus carnosulus*, *Trifolium lupinaster*, *Veronica spicata* i i.

Ponadto występuje również na skałach gipsowych, w okolicy osady Derenek, określanych nazwą Ihrowyszcze, przy ogólnej ekspozycji NWWN, w zespole mieszanym *Stipetum capillatae-Caricetum humilis*, obok gatunków jak: *Stipa capillata* 3—4, *Carex humilis* 2—4, *Festuca sulcata* 3, *Festuca vallesiaca* 1—2, *Koeleria gracilis* 2, *Poa sterilis* 1, *Poa versicolor* r, *Sessleria Heufleriana* r, *Aconitum eulophum*, *Allium montanum*, *Alsine setacea*, *Anthericum ramosum*, *Anthyllis polyphylla*, *Artemisia inodora*, *Asperula cynanchica*, *Asperula glauca*, *Astragalus austriacus*, *Astragalus onobrychis*, *Campanula sibirica*, *Centaurea Marschalliana*, *Centaurea ruthenica*, *Dictamnus albus*, *Erysimum exaltatum*, *Euphorbia Gerardiana*, *Euphorbia gracilis*, *Geranium sanguineum*, *Gypsophila fastigiata* wzgl. *G. altissima*, *Hieracium echiioides*, *Hyacinthus leucophaeus*, *Inula ensifolia*, *Iris aphylla*, *Jurinea arachnoidea*, *Libanotis montana*, *Polygonatum officinale*, *Silene otites*, *Teucrium chamaedrys*, *Teucrium montanum*, *Thesium intermedium*, *Thymus carnosulus*, *Verbascum phoeniceum*, *Veronica spicata* ii.

Jak z podanych list florystycznych wynika, *Thymus carnosulus* występuje jako składnik dwu zespołów: *Avenetum Besseri* i *Stipetum capillatae*.

Pierwszy z nich ograniczony wyłącznie do terenów niezlodowaconych, uchodzić może za starszy historycznie w porównaniu z drugim, którego szerokie rozpowszechnienie (jakkolwiek nie w tym samym składzie florystycznym) także na terenach zlodowaconych, wskazywałby na wiek młodszy.

Z którym z tych zespołów jest *Thymus carnosulus* pierwotnie związany trudno rozstrzygnąć z absolutną pewnością.

Sam fakt występowania tego gatunku na Podolu pokuckim a więc terenie istniejącym jako łąd od trzeciorzędu, a w ciągu trwania dyluwjum niezlodowaconym, wskazywać by mógł na poważniejszy wiek. Mogłyby o tym świadczyć, w pewnej mierze, dysjunkcje, o ile mają one uzasadnienie historyczne a nie są wynikiem niedokładnego zbadania terenu lub wyniszczenia stanowisk pośrednich na skutek działalności człowieka itp.

Należy jednak podkreślić, że dzisiejsze stanowiska *Thymus carnosulus* położone tuż nad pobrażem Morza Czarnego mogły, w pewnej mierze ulec transgrekcji dyluwialnej, stąd mogą być wieku późniejszego.

Za nadesłane okazy *Thymus carnosulus* V e l e n. z Gebeże, składam podziękowanie p. B. Achtarow, dyr. Instytutu botanicznego, Bułgarskiej Akademii Nauk w Sofii.

LITERATURA

1. K o c z w a r a M., *Thymus odoratissimus*, nowy składnik flory Polski, Kosmos, 1927.
2. B o i s s i e r E., *Flora orientalis*, 1879.
3. F e d c z e n k o B. A. — F l e r o w A. F., *Flora europejskiej Rossi*, 1910
4. V e l e n o v s k y J., *Flora bulgarica*, 1891—1898.
5. S t o i a n o f f N. — S t e f a n o f f B., *Flora na Błgaria*, 1925.
6. P r o d a n J., *Flora pentru determinarea si descrierea plantelor ce cresc in Romania*, 1923.

R É S U M É.

L'auteur informe qu'on trouve en Podolie pocutienne (les environs d'Obertyn) sur les roches de gypse, l'espèce *Thymus carnosulus* Velen. dans les associations steppiques: *Avenetum Besseri* et *Stipetum capillatae*.